

215
SIPOS JÓZSEF

A monopolkapitalizmus
Szeged, 1949.

Diss. A 233

Diss. A 233

216-197879 szám

Bírából fölkérem dr. Babér Elek és dr.
Schneller Károly professzor
urakat.

Szeged, 1949. évi március hó 21 n
halas'
dékán.

A MONOPOLKAPITALIZMUS.

Készítette:

Sipos József.

Elfogadom
Szeged, 1949. március 23.
Hozzájárulok
T. Schneller Károly
ny. r. tanár
ny. r. tanár

Diss. A 233

Forrásmunkák:

Boér Elek: Elméleti közgazdaságtan.

Lenin: Az imperializmus mint a kapitalizmus legfelsőbb
foka.

Justus Pál: A monopolkapitalizmus gazdasági szerkezete.

Baumgarten-Meszlényi: Kartellek, trösztök.

Közgazdasági Enciklopédia IV. kötet.

A monopolkapitalizmus.

Hogy világosabban áttekinthessük a monopolkapitalizmus problémáját, vizsgálnunk kell a bevezetőben különvéve, mit jelent a kapitalizmus, mit értünk monopolium alatt.

Kapitalizmus annyi, mint tőkés termelési rend, amelyben a tőke /németül: Kapital/ szerepe a tulnyomó. Az elnevezése Marxtól ered, de nála a kapitalizmus erkölcsi értékfogalmat jelent. A tőkés termelési módszer jellegzetes megnyilatkozása Max Weber kifejezése szerint az észszerűen felépített "racionális" nagyüzem, amelynek lényeges eleme:

a munkaadó és a munkát vállaló bér munkás, a termelés célja pedig a haszon /profit/. Tipikus vonásai még a céltudatos és tervszerű üzemvezetés és főeszköze a tőkeszámvitel.

A közfelfogás kapitalizmus alatt a magántulajdonon, az egyéni kezdeményezésen, szabad versenyen felépült gazdasági rendet érti, amely tetőfokát a XIX. és XX. században érte el. A magántulajdon azonban a tőkés termelésnek nem elengedhetetlen kelléke.

A kapitalista módszerek szerint vezetett vállalkozás lehet állami és községi tulajdonban is. A magántulajdonon alapuló /individualisztikus/ kapitalista rendszer uj-kori eredetű, bár kezdetleges elemei az ó- és a középkorban

is megtalálhatók. Kialakulásában az ujkori nagy okmányban, az "Emberi jogok deklarációjá"-ban foglalt szabadságelvek, továbbá a gépek ipari alkalmazásának van döntő szerepe.

A gazdaságtörténet korai és késői kapitalizmust különböztet meg. A korai kapitalizmus a középkor hanyatlásától /XIV.századtól/ a gazdasági forradalomig /a XVIII. század közepéig/ terjed. Ezt követi a virágzó kapitalizmus, ezt pedig a XIX. század második felében az imperialista vagy késői /hanyatló/ kapitalizmus váltja fel. A gazdasági fejlődésnek ezt az utóbbi szakaszát főképp a kapitalizmus szervezkedési formái /kartellek, trösztök, konszernek/ jellemzik.

A kapitalizmus rövid áttekintése után főbb vonásaiban áttekintjük a monopolkapitalizmus másik fogalmát a monopoliumot.

Egyedáruság, valamely áru eladásának kizárólagossága a verseny kiküszöbölésével. "Monopolium tágabb értelemben kínálati és kereseti kizárólagosságot jelent. Szűkebb és egyben szószerinti értelmében a monopolim /egyedáruság/ kínálati kizárólagosságot jelent, amelyből meg kell különböztetni a kereseti kizárólagosságot, vagyis a monopoliumot /egyedvételt/" /Boér Elek./

Az egyedáruság lehet állami, ha a törvény az állam számára biztosítja /pl. nálunk a dohány, só, földgáz,

posta, vasut/. Az állam jogait részben, vagy egészben át is ruházhatja /koncesszió/, ekkor adó formájában részesedik az egyedárusági haszonból /pénzügyi monopólium/. Ugyanilyen jellegűek a községi üzemek is. A magánegyedáruság lehet egyetlen vállalat /tröszt/, vagy vállalatok érdekközössége /kartell/ kezében. A magánegyedáruság alapulhat természeti kincsek /föld, bánya, forrás/ kizárólagos birtokán, valamely szabadalmon, de viszonylag többnyire nagyarányu tőkebefektetésen. Általában egyedáruságot csak eladó szervezetek érnek el, fogyasztók és munkavállalók, ha szervezetbe is tömörülnek, monopolisztikus hatást a piacra nem tudnak gyakorolni.

Az egyedáruság lehet teljes, vagy részleges, ha a kartell, ill. a tröszt csak a piac tulnyomó részét tartja kezében és nem gyakorol az árakra irányító hatást.

A monopolár, amelyet az egyedárusági vállalat elér, nem állapítható meg tetszőlegesen. Ezt az a kombináció adja, amely az emelkedő árak és ennek következtében csökkenő fogyasztási mennyiség mellett, a vállalat számára a haszonnövekedést még biztosítja. Tulmagas árak, nemcsak a haszon csökkenésével járnak, hanem veszélyeztetik az egyedáruság fennmaradását is, azzal, hogy új versenytársak belépését és helyettesítésre alkalmas áruk használatát mozditják elő. Az egyedáruság a szabadverseny korlátozása, de még

nagyobb méretű, súlyosabb gazdasági és politikai hatású versenyt indít meg a nemzetközi monopolszervezetek között. Az egyedáruság egyik legújabb faja az "Egykéz".

Egyedáruság a klasszikus ókorban is ismeretes volt /só, gabona/. Mind ezek, mind a középkori zárt házigazdaság rendszerében létesített egyedáruságok határozott szükséglet-kielégítésre, nem pedig a szabad piac ellátására irányultak. A XVII. és XVIII. században az állami, a magánvállalatok monopoliумai a múlt század hetvenes évei óta terjedtek el erőteljesen.

A monopolkapitalizmus kifejlődése.

Fentiekben rövid áttekintésben láttuk, hogy a monopolkapitalizmus kialakulásához a liberális tőkésgazdasági rendszer által, a "La concurrence conduit ^{au} monopol" törvényszerűségével, az állami védvám rendszerének oltalma alatt kialakult monopoliumon keresztül vezetett az ut.

Justus Pál meghatározása szerint: "a monopolkapitalizmus a kapitalizmusnak az a szakasza, amelyben a termelés egyes ágai, s a fejlett kapitalista országok felett néhány nagytőkés szövetsége korlátlanul uralkodik." /A monopolkapitalizmus gazdasági szerkezete. 11.1./

A fejlődést előidéző tőkekoncentráció mind nagyobb és nagyobb hatalmat biztosít a nagytőkések számára és már a kapitalizmus legkorábbi szakaszában megindul a harc a nagy és a kistőkések között, egyre fokozódó hevességgel, míg a virágzó kapitalizmus korszakában a gazdaságilag erősebb monopolisták megsemmisítik gyengébb versenytársaikat.

Európára vonatkozólag meglehetősen pontosan meg lehet állapítani, mikor váltotta fel a régi kapitalizmust véglegesen az új: a XX. század elején.

"A monopoliumok történetének alapvető eredményei tehát a következők: 1./ 1860-as és 1870-es évek - a szabad verseny fejlődésének csúcspontja. A monopoliumok csak alig

észrevehető csiraként vannak jelen. 2./ az 1873-as válság után a kartellek fejlődésének széles sáva következik, azonban a kartellek mégcsak kivételek. Még nem szilárdak. 3./ A XIX. század végének fellendülése és az 1900 - 1903-as évek válsága: a kartellek az egész gazdasági élet egyik alapjává válnak." /Lenin: Az imperializmus, mint a kapitalizmus legfelsőbb foka. 10. 1./

A kapitalizmus legelső korszakában a szabad verseny elve mellett a tőkések ugyszólván egyenlő eséllyel vettek részt a gazdasági küzdelemben. Az állam az u.n. "éjjeliőr" állam /"Bakterállam" Lassale/ volt, szerepe a külső és belső rend fenntartása. Ismert fogyasztók számára történik a

termelés. /kézmű, háziipar, XVII. század, manufaktura/. A tehetségesebbek hamarosan kiemelkednek a versenyből és ezzel megindult a tőkekoncentráció folyamata. "A verseny nem egyéb, mint a létért való küzdelem gazdasági megnyilvánulása, amelyben, mint minden versenyben nem egyenlő felek állanak egymással szemben." /Boér Elek ./

Az életben a létért való küzdelemben az erők kiemelkednek, ugyanigy a gazdasági életben is kiválnak az erők, gazdasági tulsulyra tesznek szert. A XIX.század elején, amikor a manufakturat felváltja a gyáripár a tőkeakkumuláció és tőkekoncentráció következtében a fejlődés óriási arányokat ölt. A piacra termelnek, ismeretlen

fogyasztók számára. A profit megőrzésére, növelésére a verseny késhegyig menő, romboló harccá fokozódik. Hatalmas vállalatok, vállalatközi egyesülések /kartellek, trösztök, konszernek/ jelennek meg a gazdasági küzdőtéren a versenyt a maguk javára korlátozzák a piacon. Kialakul a modern kapitalizmus, a monopolkapitalizmus.

Kartellek, trösztök, konszernek.

Kartellek és trösztök alatt vállalkozók oly egyesülését értjük, amelyek verseny korlátozását, vagy kizárását célozzák. Hozzá tehetjük még, hogy monopolisztikus cél-

lal. Liefmann:is a piac monopolisztikus szabályozásában látja a kartellek célját és fő ismervét "Die Zweckbestimmung, die monopolistische Beherrschung, oder doch Beeinflussung des Marktes ist natürlich das wesentlichste in der Definition."

Egyes írók szerint nem lehet a monopolium végcélja a kartellnek, hanem csak az, hogy általa a nyereséget növelje, a vállalat folytonosságát biztosítsa.

Erre a kérdésre, hogy mi a célja a kartelleknek, Lenin a következőket mondja: "Az uralkodó helyzet és ezzel kapcsolatos erőszak, ez a jellegzetes a kapitalizmus legujabb fejlődési fokára, illetőleg ennek kellett elkerül-

hetetlenül kialakulnia és ez is alakult ki a mindenható gazdasági monopóliumok keletkezéséből." /Az imperializmus, mint a kapitalizmus legfelsőbb foka. 24.o./ Lenin példának hozza fel, hogy kartellek nemcsak ott keletkeznek, ahol kialakulásuknak minden feltétele megvan, ahol a nyersanyagok főforrását egykézbe lehet ragadni, de a cementiparnál, amelynek számára mindenütt feltalálható a nyersanyag, Németországban erősen kartellbe van szervezve. A cementgyárak körzeti szindikátusba szervezkedtek, így: a délnémetországi, a rajna-westfáliai stb. szindikátusokba.

Baumgarten a kartellek közös célját a verseny korlátozásában vagy kizárásában adja meg.

A magyar irodalomban Árkövy és Rácz a verseny el-fajulása következményének tekinti a kartellek keletkezését. Valóban azt látjuk, hogy a nagytőkék növekedésével a ver-seny is fokozódott és a kitört válság ezeket is igen érzé-kenyen érintette. Ekkor kezdtek szervezkedni a vállalkozók a verseny korlátozására vagy kizárására. De mihelyt sikerül a tőkeszövetségnek valamelyik termelési ágban az egyedural-mat biztosítani és a versenyt - ideiglenesen - kiküszöböl-ni, az árakat azonnal felemeli. A versenyt azonban csak i-deiglenesen zárhatják ki a monopolisztikus vállalatok, mert az átlagnál magasabb profit a kisebb profitrátájú termelési ágakkal a könnyen kivonható tőkéket mágnesként vonzza. Ez

az áramlás viszont újabb versenytársakat támaszt a monopoliumnak. A kartell a versenyre árleszállítással válaszol. Mikorra a profit az átlagos profitráta alá süllyed, a versenytársak vagy csődbejutnak, vagy a monopolum kénytelen feladni a küzdelmet. Ez az utóbbi azonban ritkán történik meg.

Tehát a kartellek szervezkedése a verseny letörésére, megszüntetésére, csak időlegesen valósulhat meg.

Baumgarten szerint a kartellek szűkebb fogalmát akkor kapjuk meg, ha azoktól a trösztöket elkülönítjük. Amennyiben elfogadjuk, hogy a kartell verseny korlátozására vagy kizárására alakul monopolisztikus céllal, a trösztö-

ket vizsgálva ugyanezt a célt megtaláljuk.

Baumgarten az "uralkodó theoriát" fogadja el, hogy a kartelleknek és trösztöknek speciális kartellcéljuk van. Ezt a célt különböző szervezetek alakjában lehet elérni. Így: ellenőrző, nyilvántartó, nyersanyagbeszerző szerveket állíthatnak fel, alakulhatnak egyletté, testületté, társasággá, részvénytársasággá, fuzionálhatnak jogilag egy vállalatban s végül alakulhatnak trösztté. "Tehát a kartell és a trust nem ellentétek." A kettő között lényeges különbség a gazdasági sajáttságban van.

A különbségek megvilágítására röviden áttekintjük a tröszt fejlődését.

A trust elnevezés az angol jogban használatos, az angolszász vagyonkezelői megbízott /trustee/ intézményéből ered. Angliában és Amerikában e jogintézmény régóta alkalmazásban van, pl. örökségeknél, alapítványoknál és hasonló intézményeknél a vagyon kezelését egy harmadik személyre bizzák azzal a feltétellel, hogy a reáruházott jogokat saját javára sem gyakorolhatja. A XIX. században Amerikában már erre a célra részvénytársaságokat "trust companies"-t alapítottak, amelyek később a nemzeti bankkal párhuzamosan egy-egy ilyen intézethez csatlakozva nagy bankokká fejlődtek ki.

A gazdasági életbe átültetve az u.n. investment trust, tőkebefektetési társaságok kerültek alkalmazásra kü-

lönösen Angliában, amelyek értékpapírvásárlással, majd az ezekből kifejlődött u.n. financial companies az értékpapírvásárláson kívül az új vállalatok finanszírozásával is foglalkoztak.

A Közgazdasági Enciklopédia IV.k.1139. lapján a tröszttről kiegészítésül még a következőket olvashatjuk:

"Trösztön valamely iparág teljes egybeolvadását, vagy a koncentrációnak azt az alakját értjük, amely monopolisztikus helyzet létesítésére irányul. Monopolisztikus tendenciájuknál fogva a kartellekkel állanak igen közeli vonatkozásban. Jellegük azonban a kartellek keretét meghaladja, mert a trösztök a vállalatokkal nemcsak szerződésileg, hanem egyuttal

pénzügyileg is egymáshoz kapcsolják. A trösztök - ellentétben a kartellekkel tulajdonközösségek[†] alkotnak; a tröszt maga is vállalat, nem pedig /mint a kartell/ csupán több vállalat között fennálló szerződéses viszony."

Cél szempontjából nem találunk lényeges különbséget kartell és tröszt között. A különbséget gazdasági sajtásaikban kell keresnünk, vagyis amíg a kartell korlátozhatja a tagok rendelkezési szabadságát, de vállalatok termelési menetébe nem szól bele, addig a tröszt egységesen, mintegy részvénytársaság formájában valósítja meg a teljes üzemközösséget. A magasabb termelési költséggel dolgozó üzemeket bezárhatja és csak a legversenyképesebb üzemek útján termel-

het.

A tröszt fuzió a vállalatok jogi egybeolvadása útján jöhet létre.

Látjuk tehát, hogy a kartellek a vállalkozókat nem korlátozzák vállalkozói tevékenységükben, csupán a monopolisták versenyének egymásra nézve káros hatásait akarják kiküszöbölni a profit növelése érdekében. A trösztöknél is a profit növelése a cél, de itt már a teljes /jogi/ egybeolvadás által a vállalkozást közös szerv, vagy egy kéz irányítja. Amíg a kartellek a kevésbé jövedelmező vállalatokat is hagyják élni "a kartell árnyékában", a trösztök megszüntetik a számukra nem rentabilis üzemeket. A trösztök racionális, nagy szervezettségüknél fogva a termelési költségeket nagy mérték-

ben csökkentik.

A monopolisztikus egyesülések kétféleképpen akarják kiküszöbölni a versenyt: a gyengébb vállalatok csatlakozásra bírásával, a kívülállók megsemmisítésével.

Kestner szerint ez a következő módszerekkel történhetik:

- 1./ Nyersanyagmegvonás,
- 2./ munkaerő megvonása
- 3./ a szállítás megvonása
- 4./ a piac elzárása
- 5./ szerződés a vevővel, hogy kizárólag a kartellekkel lép kereskedelmi kapcsolatba.

6./ tervszerű árlenyomás /az outsiders megsemmisítésére önköltségi vagy dumping áron való árusítással./

7./ hitelmegvonás,

8./ bojkott.

Ha ilyenmódon sikerül a versenytársakat kiküszöböl-
ni, ezután nincs akadálya a veszteség bepótlásának, az árak
felemelésének.

A monopolistáknak azonban nem sikerül a nyereséget
a végtelenségig fokozni, ugyanis a magas árak miatt ehhez a
termelési ághoz megindul a tőkeáramlás, új vállalatok keletkez-
nek, a kartellek, trösztöknek új versenytársai, amelyek ismét

letörlik az emelkedő árakat. A kartelltagok között is megbomlik az egyetértés, amikor valamelyik annyira megerősödött, hogy szembe mer állni társaival. Az ilyen kartelltag kilép a kartellból és igyekszik kihasználni a maga céljaira a magas árakat.

Ez a fékezőhatás azonban nem sokáig érvényesül, különösen nem válság idején.

Fellendülés szakaszában a kívülálló, illetőleg a kartellból kilépett nagyvállalat tekintélyes profitra tehet szert, de a válság szakaszában már nemcsak a profitról kell lemondania, hanem még létében is veszélyeztetik a nagy vállalközi egyesülések.

A konjunkturaciklusok válság 'szakaszát ugyanis a hatalmas monopolista egyesülések, szervezettségüknel és tőke-erejüknel fogva átvészelték. Sőt a válság időszakában a legintenzívebb a tőkeaccumuláció ugyanis a csőd előtt álló kis vállalatok egész tömegét vásárolják fel a monopolisták kényszer-áron."A válságok - mindenféle válság, leggyakrabban a gazdasági, de nemcsak az - a maguk részéről óriási mértékben fokozzák a koncentrációra és a monopóliumra való törekvést." /Lenin: Az imperializmus, mint a kapitalizmus legfelsőbb foka. 26.1./

Lenin megemlíti fenti művében, hogy a válságra más-ként reagál a "tisztá" és a kombinált vállalat. Jeidelst idéz-ve a következőket mondja: "Az áresés, a kereslet csökkenése, ezeket a "tisztá" vállalatokat olyan nyomoruságos helyzetbe

hozta, amilyenről a kombinált óriásvállalatoknál részben egyáltalán nem, részben csak igen rövid ideig volt szó. Ilyen tartós monopoliummal birnak birnak nagymértékben a mai vas- és villamossági nagyipar, s kisebb mértékben a gépipar, továbbá fém és közlekedési, valamint egyéb iparágak óriásüzemei bonyolult technikájuk, nagyszabású szervezetük és hatalmas tőkéjük révén".

A szövetkezés harmadik típusa a konszern. Ez már nemcsak egy termelési ág üzemének egyesítése, hanem határozott pénzügyi, termeléstechikai és egyéb irányban való tömörülés. Nehezen különböztethető el az érdekközösségektől, amelyek közös üzem-üzletpolitikára való egyesülések.

A kartellek felosztása.

Baumgarten a "Kartellek és trösztök " című könyvében megemlíti: Pohle, Schaffle, Liefmann, Grunczel felosztását a kartellek fajaira vonatkozólag.

Pohle a kartellezés eszközei, Schaffle piacosztó és piacösszefoglaló kartellek szerint osztályoz. Liefmann kartellekül csak a vállalkozóknak, mint a kínálat alanyainak egyesüléseit tekinti kartellnek, de kiveszi közülök a vállalkozóknak azon egyesüléseit, amelyeket pl. munkásokkal szemben kötnek, vagy nyersanyag beszerzése miatt. Grunczel megkülönböztet:

- 1./ eladási feltételeket szabályozó /conditio/ kartelleket,
- 2./ árkartelleket,
- 3./ a termelést egyes üzemenként korlátozó kartelleket,
- 4./ területi,
- 5./ össztermelést contingentáló,
- 6./ eladási,
- 7./ kiviteli kartelleket.

Baumgarten két főcsoportra osztja fel a kartelleket:

I. Kinálatti, II. kereseti kartellekre.

Kinálatti kartellek:

- 1./ kondíció kartellek
- 2./ árkartellek,
- 3./ termelési kartellek,
- 4./ nyereség/kontingentáló kartellek,
- 5./ fogyasztást felosztó kartellek,
- 6./ eladási kartellek.

A kereseti kartellek között leggyakoribb a vállalkozóknak a munkások ellen irányuló egyesülései. A második csoport az eladóknak, ill. a feldolgozóknak a szállítókkal keletkező egyesülései. Egyesülhetnek a vállalkozók arra is, hogy a rendelkezések beszüntetésével /bojkottal/ a szállítóktól kedvezőbb árakat kényszerítsenek ki.

Végül pedig az iparok egyesüléseit említjük meg. Pl. megvesznek közösen egy szénbányát, hogy a szénszindikátusok áraitól függetlenítsék magukat.

A részletes felosztása a kartelleknek felesleges, mivelhogy legtöbbje bevonható egy-egy főcsoport körébe. Világosabb képet nyerhetünk a kartellek fajairól Boér Elek felosztása alapján, mely szerint vannak:

1./ Árkartellek, közvetlenül az árat szabályozzák, /csak a kínálat oldaláról./

2./ Kondicionáló kartellek, amelyben az ár járulékos tényezőinek, a csere összes feltételeinek a szabályozására is törekszenek.

3./ Kontingentáló kartell a termelés mennyiségét szabályozza és felosztja a tagok között a meghatározott részesedési arány, kvóta szerint.

4./ A körzetelő /rayon vagy rayonirozó/ kartell területileg korlátozza az eladást. Azokban az iparágakban célszerű, amelyekben kevés a vállalat. Ha egy termelési ágon belül minden vállalkozónak jut egy rayon, akkor az a rayonján belül abszolút monopoliumot élvez.

5./ Beszerzési kartell a félgyártmányokat, késztermékeket előállító vállalatoknál fordul sűrűn elő, különösen nyersanyagbeszerzés céljából.

6./ A pool, mint nem alkalmi egyesülés, kartell-

szerű alakulat. Jellegzetessége, hogy a bevételt közös pénztárba fizetik. A forgalmat osztja meg a tagok között.

A kartelleknek legtökéletesebb faja a szindikátus /pl. a rajna-westfáliai szénszindikátus/, amely már nemcsak a termelés mennyiségét szabályozza, hanem a közös eladási irodában a tagok csak az előírt mennyiséget adhajták el.

A védővámok hatása a monopoliumokra.

"A kapitalizmus jelen fejlődési szakaszában szoros összefüggést állapíthatunk meg a védővámrendszer és a monopoliumok kialakulása között. Az előbbi mintegy előfeltétele és kiegészítője az utóbbinak. Elméletileg lehetségesek védő-

vámok monopolumok nélkül is, de monopolumok el sem képzelhetők védővámok nélkül" /Justus Pál: A monopolkapitalizmus gazdasági szerkezete 37.1./

Védővám nélkül tehát nem képzelhető el monopolum. Legtöbb író ebben megegyezik. Mégis vám nélkül is lehetségesek monopolumok, ilyenek pl a Standard Oil Company, a német kálisó szindikátus. Ezen monopolumok kialakítására a természet, mint termelési tényező biztosít termelési fölényt.

Nehezen megközelíthető területen is keletkezhetik monopolum, ha csak helyi termelés jöhet tekintetbe, amit a külső konkurrenciának megközelíteni nem érdemes az áru árát meghaladó szállítási költségek miatt.

Valamely ország ipari és technikai fejlettsége is monopoliumot biztosít védővám nélkül a mindezekben fejletlenebb országokkal szemben.

A XIX. század közepén legelőször Anglia vezette be a szabad kereskedelmet és lett kapitalista országgá. Arra törekedett, hogy minden országnak ő szállítson árukat, amiért nyersanyagokkal kellett ellátni. Angliának ez a supremácia helyzete csak a XIX. század végéig tartott, amikor is ipara féltésében egész sor államban fejlődött ki a monopolium a védvámok hatására. Így elsők között Németország védekezett védvámokkal az angol iparcikkek ellen.

Háromféle vámot különböztetnek meg: kincstári vá-

mot, nevelő vámot és tiltóvámot.

A monopolium kialakulása szempontjából a leglényegesebb a harmadik, mert ha a tiltóvámok megakadályozzák a külföldi áruk behozatalát, amiben belföldön nagy a kereslet, akkor a vámvédelem monopoliumot teremt.

Tulmagas vámokkal a vámpolitika kifejleszthet egyes iaprágakat, de tönkre is teheti.

"Minthogy az állam a kapitalisták állama, a beavatkozás csaknem kizárólag az uralkodó birtokososztály érdekeit szolgálja. Különösen kiütközik ez akkor, amikor a vámvédelem a monopoliumokhoz csatlakozik." /Justus/.

Fináncstőke.

Meg kell még emlékeznünk a fináncstőkéről, amely a monopolkapitalizmus "ultramonopolista" /Lenin/ szakaszában keletkezett. Lenin a fináncstőkét így határozta meg: "olyan tőke, amellyel a bankok rendelkeznek és amit a nagyiparosok használnak," vagyis, hogy messzemenően egybefonódik az ipari tőke a banktőkével. A termelés és a tőke koncentrációjának nagy megnövekedése, a monopóliumok kialakulása, ennek hatásaként a bankoknak az iparral való összeolvadása, ez a fináncstőke keletkezésének magyarázata.

A bankok kiterjedt "részesedési rendszerükkel"

az ipari élet minden mozzanatát ellenőrzésükben tartják. Növelik tőkéjüket az alapításokból, állami kölcsönökből, értékpapirkibocsátásból elért busás haszonnal.

Nemcsak fellendüléskor emelkedik óriási mértékben profitjuk, de pangás idején is megvan a jövedelmük a "szanálásokból és a reorganizálásokból."

Az ily módon állandóan szaporodó fináncetőkének a belföldi piac kevésnek bizonyul a tőkeelhelyezésre és a fogyasztók megszűkült vásárlóképessege miatt is a felhalmozódott tőke utat tör magának külföld felé, iparilag fejlettebb, tőkényebb szegényebb országba, magasabb kamat, nagyobb profit reményében.

A fináncióknak ez a kiáramlása a gazdagabb országokból most már a világpiacon támaszt versenyt, itt is kialakulnak a világérdekeltségeket átfogó kartellek, trösztök, konszernek. Megindul a világpiac felosztásáért a harc.

Végigtekintve a monopolkapitalizmus fejlődésén, láthatjuk, hogy igen rövid idő, alig másfél század alatt a gazdasági életet hatalmas arányban kifejlesztette.

A racionalizálás végsőkéig fokozásával, gépesítéssel, új találmányok szabadalomjogának felvásárlásával, még újabbak keresésével a profitért való harcban, a tőke szinte geometriai arányban akkumulálódott néhány monopolista

fináncoligarchia kezében, így alakult ki a monopolkapitalizmus.

"Ha az imperializmus legrövidebb meghatározását kellene adni - mondja Lenin - azt kellene mondanunk, hogy az imperializmus a kapitalizmus monopolista szakasza".

Az imperializmus, vagyis a monopolkapitalizmus a "fejlődésnek abban a szakaszában van, amelyben kialakult a monopolumok és a finánc-tőke uralma, a tőkekivitel kimagasló jelentőségre tett szert, megkezdődött a világ felosztása a nemzetközi trösztök által."